سوال: زه په یوه اداره کښې کار کووم چرته چې د مالک له طرفه مونږ یو نوکر ته هم په جمات کښې د جمعې سره د لـمونځ کولو اجازت نشته، په داسې حالت کښې د جمعې پریښودو ګناه د چا په ذمه ده؟

جواب: چرته چې جمات وي او جمعې سره د لـمونځ نه کولو څه شرعي عُذر هم نه وي نو هلته د جمعې سره لـمونځ ادا کول واجب دي. که یو مالک خپل نوکر د جمعې سره د لـمونځ کولو نه منع کوي نو هغه او د جمعې پریښودو والا نوکران به ټول ګنهګار وي او داسې نوکري به هم جائزه نه وي. بعضې ځایونه داسې وي چرته چې تر لرې لرې پورې جماتونه نه وي نو په داسې ځایونو کښې جمعه نه واجِب کیږي. البته په داسې حالت کښې که مالک د لـمونځ کولو نه هم منع کوي چې له وجې ئې نوکران لـمونځ نه کوي نو داسې نوکري هډو جائز نه ده.

(جهنم کے خطرات، ص192، ملفوظاتِ امیرِ اہلِ سنت، 3/355)

سوال: د دفتر څیزونه مثلاً پرنټر او د فوټو کاپئ مشین وغیره که یو نوکر د خپل ځان د پاره استعمالوي نو د چا نه به اجازت اخستل ضروري وي؟

جواب: که وقف څیزونه وي نو بیا خو به د چا نه اجازت اخستل کافي نه وي او که پرائیویټ وي نو د اصلي مالک یا چا چې څوک نمائنده جوړ کړے وي او اختیار ئې ورکړے وي د هغه په اجازت سره ئې استعمالولے شي. بعضې وخت د اصلي مالک له طرفه منیجر او داسې غټو عهده دارو ته د وړو څیزونو اختیار ورکولے کیږي، که هغوئي ته اختیار ورکړے شوے وي نو د هغوئي نه اجازت اخستو سره ئې استعمالولے شي ګنې استعمالولے ئې نشي.

(ملفوظاتِ امیرِ اہلِ سنت، 3/362)

سوال: نن سبا د زیاتره نوکرانو سره ښه سلوک نه کیږي، مالک په څه معامله کښې د دوئي مرسته نه کوي او که نوکر ته څه مسئله وي نو هغه نه حل کوي،

دغسې نوکران ډېر د مشکلاتو سره مخ وي، د نوکرانو د حقونو په باره کښې څه لار ښودنه اوکړئ.

جواب: د نوکرانو هم حقونه دي او د مالک هم حقونه دي. بعضې وخت مالک په نوکرانو باندې ظلم کوي او که نوکر داسې وي چې مالک ورته محتاجه وي، لکه څنګه چې بعضې نوکران دومره ماهر وي چې کاروبار ئې سنبال کړے وي او هغوئي ته ټولې لارې معلومې وي نو دغسې هغه ډېر قيمتي وي او د مالک کار ئې روان کړے وي نو داسې نوکرانو بعضې وخت د مالک نه د لوبو ګوډاګے جوړ کړے وي لِهٰذا که د دواړو طرفو نه څوک هم ظلم کوي هغه به ګنهګار وي. زياتره د مالکانو شکايت کيږي چې دا خلق ظلم کوي خو هر مالک داسې نه وي بلکه بعضې مالکان داسې هم وي چې نوکران د اولاد په شان ساتي او د هغوئي سره ښه سلوک کوي. نوکرانو له هم پکار دي چې د مالکانو سره ښه سلوک کوي، په وخت باندې ورله کار کوي او د هغوئي په مال، بال بچ او کور کښې د خيانت نه کار نه اخلي. که د نوکر کردار صفا وي نو مالک به اخلاقي طور پخپله په ښه سلوک کولو مجبوره وي. عام طور پرق د دواړو لاسونو نه خيژي، خو مالک له پکار دي چې هغه د نوکر خيال ساتي، هغه له په وخت تنخوا ورکوي او په تنخوا پسې ئې کرَوي نه مثلاً سبا به ئې درکړم يا بَله ورځ به ئې درکړم کولو باندې دې هغه نه تنګوي. لکه څنګه چې دلته په وړومبي تاريخ د تنخوا ورکولو رواج دے نو په وړومبي تاريخ دې تنخوا ورکوي. ياد ساتئ! کوم چې د کمې تنخوا والا نوکران وي د مياشت په آخري ورځو کښې د هغوئي تنخوا ختمه شي او په هغوئي باندې قرضونه اوخيژي ځکه که مالک احسان کول غواړي نو د وړومبي تاريخ نه دې دوه ورځې مخکښې هغوئي له تنخوا

ورکوي د پاره د دې چې هغوئي عاجزان پرې خپل قرض خلاص کړي خو داسې کول د مالکانو د پاره لازمي نه دي. دغه شان مالکانو له پکار دي چې د اختر او واده وغيره ښادئ په موقع باندې نوکرانو له تحفے ورکوي د پاره د دې چې د هغوئي زړه خوشحاله شي، دا ورکول اګرچه فرض نه دي، که نه ئې ورکوي نو ګنهګاريږي به نه خو بيا دې ئې هم ورکوي. داسې که د مالک په کور کښې څه ښه څيز پوخ شي نو په نوکر دې هم خوري چې داسې کولو سره به نوکر پخپله وفاداري کوي او د مالک محبت به ئې په زړه کښې ځائے جوړوي. که مالک او نوکر د يو بَل سره ښه سلوک کوي نو اِنْ شَآءَاللّٰه زمونږه معاشره به صحيح شي او د دې سره به ظلم ختم شي. (ملفوظاتِ امیرِ اہلِ سنّت، 506/3)

سوال: زه په پريس کښې کار کووم، زمونږ سره عموماً د پرنټنګ ايجنسو والا خپل پليټونه پريږدي او مونږ دا ليکلي لګولي وي چې "15 ورځې پس به ئې مونږ ذمه وار نه يو." د دې باوجود هم مونږ اخلاقي طور مياشت دوه مياشتې پليټونه سنبال ساتلي وي او د هغې نه پس مونږه هغه پليټونه ضائع کړو يا ئې خرڅ کړو. دا ارشاد اوفرمائيئ چې زمونږه دغه پليټونه خرڅول [څنګه دي؟] او د پليټونو خرڅيدو نه پس [د هغې د مالک له طرفه] د پليټونو تقاضا کول څنګه دي؟

جواب: ستاسو د خبرو نه داسې اندازه لګي چې د پليټونو واپس اخستو او ورکولو رواج دے، په داسې حالت کښې ستاسو دا وئيل چې "د 15 ورځو نه پس مونږ ذمه وار نه يو" دا شرط شرعاً غلط دے. چې د چا پليټونه وي هغه ته به واپس کول وي، که هغه 15 ورځې پس راشي، که مياشت پس راشي او که 100 کاله پس راشي، ځکه چې مالک د خپل څيز د غوښتنې حق لري او خپل څيز غوښتلے شي. د دې حل دا دے چې د چا پليټونه وي هغه ته دې فون اوکړے

شي چې ”ستاسو پليټونه مونږ سره پراته دي، يوسئ ئې.“ يا که نزدې ځائے وي نو د يو نوکر په ذريعه پليټونه ور اورسوئ، ځکه چې ستاسو د پاره دا پليټونه کيښودل او استعمالول جائز نه دي. البته که د پليټونو والا مالک وائي چې ”زما پليټونه نه دي پکار، ته ئې واخله“ نو بيا به ستاسو اخستل جائز شي.

(ملفوظاتِ امیرِ اہلِ سنت، 64/5)

سوال: بعضې تاجرانو ته چې دا اووئيلے شي چې د خپل کاروبار په باره کښې شرعي راهنمائي حاصله کړئ يا دارُ الافتا ته لاړ شئ نو هغوئي وائي چې ”نۀ مونږ دروغ وايو او نه د چا پيسے خورو، پوره زکوٰة هم ورکوو، ځکه زمونږ د پاره شرعي راهنمائي حاصلول ضروري نه دي.“ په دې باره کښې تاسو څه فرمائيئ؟(2)

جواب: که زه دا اووايم چې ”په دې دور کښې 99.9 فيصده کاروباريان (يعني سوداګر) داسې دي کومو ته چې د تجارت مسئلے نه دي معلومې نو کيدے شي چې مبالغه به نه وي. صرف خبرې کوي چې ”مونږ خو **الله** کوو، مونږه ډير لالچ نه لرو، د بچو د پاره رزق ګټو بس“ حالانکه حرام ګټي او خپل اکاونټ کښې ئې جمع کوي او هغوئي ته پته هم نه لګي. هغوئي دا ګڼي چې ”ما کوم د شرابو دکان اچولے دے! يا زه کوم د سود کار کووم!“ حالانکه په وړه وړه خبره دروغ وائي او دهوکے کوي. دا څيزونه دوئي هډو هُم سنجيده نه اخلي، دا ګڼي چې ”په کاروبار کښې دا هر څه چليږي، د دې خبرو نه بغير به کاروبار څنګه کيږي! که دروغ نه وايم نو څيز هډو خرڅيږي نه“ **نَعُوْذُبِالله!** دا د شيطان جوړ کړے شوے ذهن دے. چې دا حال وي نو برکت به د کوم ځائے نه راشي؟

---

[2]... دا سوال شعبه ملفوظاتِ امیرِ اهلِسنّت جوړ کړے دے او جواب د امیرِ اهلِسنّت دامت بَرَکَاتُهُمُ العاليه دے۔

په لـمانځه کښې به زړه خشکه اولګي، خشوع و خضوع [يعنې په لـمونځ کښې **الله** پاک ته توجّه او په بدن کښې عاجزي]؟ به ئې ختکه پيدا شي د ګناهونو نه به ئې نفرت ختکه زيات شي؟ کوم کاروباري خلق چې زما خبره اوري هغوئي دې د "**دارُ الافتاء اهلسنّت**" نه د خپل کاروبار تفتيش اوکړي، د دې د پاره به باقاعده حاضريدل وي، يا که حاضريدل ممکن نه وي نو د انټرنيټ وغيره په ذريعه رابطه اوکړئ او د خپل کاروبار شرعي راهنمائي حاصله کړئ. د دې نه بغير خپل بال بچ له حلال رزق ورکول ډير ګران کار دے. زه ډيره ښکاره او عامه خبره کووم، د چا په کاروبار مې هيڅ حکم نه دے لګولے. ټولو له مسئلے زده کول پکار دي. که نوکر دے نو د نوکرئ او که مالک دے نو د نوکر د ساتلو او د مالک جوړيدو مسئلے زده کول پرې فرض دي. (فتاوىٰ رضويه، 623626/23 ملخصاً) که دا اُووائيئ چې "يار! مونږ په دې لانجو کښې ځان نه اخته کوو" نو د قيامت په ورځ هم اووائيئ چې "مونږ په دې لانجو کښې ځان نه اخته کوو." **نَعُوذُ بِاللّٰه!** چرې داسې اُونه شي چې دوزخ ته اوغورځولے شئ. نو چې مونږ دنيا ته راغلي يو او **اَلْحَمْدُ لِلّٰه!** مسلمانان يو نو مونږ له به د الله او رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم حکمونه منل وي، د دې نه خلاصے نشته. تر څو چې کوشش نه کوو نو هيڅ به نه کيږي. **الله** کريم دې مونږ کوشش کولو والا جوړ کړي.

(**ملفوظاتِ اميرِ اہلِ سنت**، 75/5)

سوال: که د نوکرانو نه مالک د روژے په حالت کښې هُم د عامو ورځو په شان کار اخلي، هيڅ احساس نه کوي نو په داسې حالت کښې نوکرانو له څه کول پکار دي؟

جواب: که مالک د خپلو نوکرانو سره د روژے په حالت کښې رعایت نه کوي او پوره کار ترینه اخلي نو مالک له د داسې کولو په ځائے د روژه دارو سره احسان کول پکار دي. [3] بهر حال [دا خیال کول چې] د کار په وجه به روژه معاف شي یا به قضا کول جائز شي نو داسې نشي کیدے. که د روژے په حالت کښې کار نشي کیدے نو د رزق ګټلو څه بَل سبب اولټوئ خو د کار په وجه یوه روژه هم نشي پریښودے یعنې نه ئې شي قضا کولے.

(ملفوظاتِ امیرِ اہلِ سنت، 309/6)

سوال: بعضې مور پلار بچې د سکول نه په چهټئ کولو باندې د وهلو او د نمبرو کټ کولو نه بچ کولو د پاره د دروغو درخواست اولیکي او اُوئې لیږي دغسې پیژندګلو والا خلقو باندې د دروغو سرټیفکیټ هم جوړوي. دغه شان په دفترو کښې هم داسې کیږي چې که نوکر ته چهټې اخستل وي نو هغه د بیمارئ د دروغو درخواست لیږي. آیا داسې د دروغو درخواستونو ورکولو ولؤ له د دې حدیثِ پاک ''**دروغژن بیمار مه جوړیږئ ګني واقعي به بیمار شئ**''

(مسند الفردوس، 421/2، حدیث: 7624) نه عبرت اخستل پکار دي؟

جواب: کوم مور پلار او نوکران چې داسې کوي هغوئي د دروغو وئیلو په وجه ګنهګاریږي او د وور د عذاب حق دار جوړیږي. کوم مور پلار چې دا وائي چې ''ماشوم بیمار وو'' حالانکه هغوئي ته پته وي چې بچے ئې بیمار نه وو بلکه میلمه شوے وو او د حلوه خوړلو د پاره تلے وو. هُم دغسې د بیمارئ د دروغو د

---

[3] ... په حدیثِ پاک کښې دي: خوک چې په دې میاشت (یعنې رَمَضان) کښې په خپل غلام باندې تخفیف اوکړي (یعنې کم کار ترینه واخلي) اللہ پاک به هغه اوبخښي او د دوزخ نه به ئې آزاد کړي

(شعب الایمان، 305/3، حدیث: 3608، ابن خزیمه، 192/3، حدیث: 1887)

درخواست ورکولو او چھټي کولو والا نوکر به هم سیل وغیره له تلے وو. یاد ساتئ! بیماریدل بده خبره نه ده بلکه بیماري خو رحمت دے، البته په دروغو وئیلو کښې د آخرت عذاب دے. دا د ګناه مرض د جسماني مرض نه زیات تباه کوونکے دے ځکه په داسې مور پلار او نوکرانو باندې توبه فرض ده. کوم نوکر چې دروغ وائي او چھټي کوي د هغه تنخوا خو به په بیمارۍ کښې په چھټۍ کولو باندې هم کټ کیږي. (په دې موقع باندې نګرانِ شوریٰ اوفرمائیل:) په پرائیویټ کارخانو کښې معامله بدله وي. او زمونږ دلته مسئلے د وقف دي. الله پاک دې زمونږ مفتیان صاحبان سلامت لري د دوئي په راهنمائۍ کښې مونږ یو اِجاره فارم جوړ کړے دے په کوم کښې چې د زیاتو [اُوور ټائم]، کمو او لیټ منټ وغیره انتظام موجود دے. دلته د اجیرانو داسې نظام دے چې که د یو ډیرې غټې انډسټرۍ او فیکټرۍ والا هم دا اوګوري نو هغه به وائي چې واقعي د دعوتِ اسلامي په شعبه جاتو کښې د اجیرانو یو مثالي نظام دے. ځکه چې زمونږ دلته د اجیرانو ټول نظام د شرعي قانون مطابق دے هم دا وجه ده چې دا نظام د ډیرو اجیرانو او ادارو د بچت ذریعه ده. (امیر اهلسنت دامت برکاتهم العالیه اوفرمائیل:) [یعنې] د بیماریدو نه به هم ځان ساتي او په معمولي بیمارۍ کښې به هم د [تنخوا] کټ کیدو نه د بچ کیدو د پاره نوکرۍ له راځي. یاد ساتئ! په شرعي قوانینو باندې عمل کولو کښې برکت دے. (ملفوظاتِ امیرِ اہلِ سنت، 35/7)

سوال: "په سَنَد او تَجربه" کښې کوم یو خیز زیات اهم دے؟ دا هم اوفرمائیئ چې د چا سره تجربه او هنر دے، خو د هغه تعلیم نشته، آیا هغه ته "تعلیم یافته" وئیلے شي؟

جواب: د دې مختلف صورتونه دي: ﴿1﴾ د چا سره چې علم او تجربه دواړه وي نو هغه ګس زيات کامياب وي. ﴿2﴾ چې د چا سره صرف علم وي هنر يا تجربه نه لري نو داسې کس عام طور د تجربے نه لرلو په وجه زيات نه کاميابيږي. په ډيرو ځايونو کښې د تجربے په بنياد باندې نوکري ورکولے کيږي تر دې چې سند (سرټيفکيټ) هم ترينه غوښتلے شي د دې له وجې تعليمِ يافته تجربه نه لرونکے ګس بے روزګاره پاتې شي، او کم تعليم يافته تجربه کار ګس په روزګار شي، البته کله د دې اُلټا هم اوشي. بهر حال کله سند پکار راځي او کله هنر.

ياد ساتئ! صحابهٔ کرام عليهِم الرّضوان د ډير علم والا وو خو د هغوئي سره مُروَّجه سَنَد (د نن سبا په شان سرټيفکيټ) نه وو، ځکه علم پکار دے، ځکه چې سند خو جعلي هم جوړيدے شي، ممکنه ده چې د دې په ذريعه د علم نه لرلو باوجود نوکري ميلاو شي، خو تجربه نقلي نشي کيدے، ځومره تعليمِ يافته خلق د بے روزګارئ په وجه خودکشياني کوي، خو تجربه کار بے روزګاره نه پاتې کيږي. (ملفوظاتِ اميرِ اہلِ سنت، 419/7)

سوال: آيا دفتر ته تللو د پاره په روژه کښې ګيره خرئيلے شي؟

جواب: ګيره خرئيل يا د يو موټې نه کمول حرام او دوزخ ته بوتلونکے کار دے. (ملفوظاتِ اعلیٰ حضرت، ص 141، فتاویٰ رضويه، 505/6) په رَمَضَانُ المُبَارَک کښې د روژے په حالت کښې دا کار کول خو نور زيات بد دے، البته فرض روژه به ئې ادا شي خوګناه کولو سره د روژے نورانيت ځي. (فتاویٰ رضويه، 556/10) د ګناه هلاکتونه ډير زيات دي او خصوصاً په رَمَضَانُ المُبَارَک او په روژه کښې د ګناه کولو په باره کښې د مصطفٰے کريم صلَّى الله عليهِ واٰلهٖ وسلَّم فرمان مبارک دے: چا چې په رمضان کښې څه ګناه اوکړه نو الله پاک به د هغه د يو کال اعمال برباد کړي. (معجم اوسط،

414/2، حدیث:3688) ځکه دې بنده نۀ په رَمَضَانُ الْمُبَارَک کښې ګناه کوي او نۀ د رَمَضَانُ الْمُبَارَک نه علاوه. یاد ساتئ! داسې نوکري شرعاً جائز نه ده په کومه کښې چې شرط دا وي چې هره ورځ به ګیِره خرَئیے بیا به راځې یا د ګیرې د پرېښودو اجازت نه وي ځکه داسې نوکري پرېږدئ او بَله نوکرئ اختیار کړئ. (فتاوٰی بحر العلوم، 311/1) دا شرعي مسئله ده کومه چې ما بیان کړه. تاسو که د کوم عالِمِ دین یا مفتي صاحب نه پوښتنه اوکړئ نو هغه به هم زما د خبرې سره اتفاق اوکړي.
(ملفوظاتِ امیرِ اہلِ سنّت، 39/7)

سوال: زما سره یو موټر سائیکل دے چې په هغې کښې پټرول کمپني اچوي آیا دغه موټر سائیکل زه د کور د کار د پاره استعمالولے شم او آیا زما ورونړه هم دغه موټر سائیکل چلولے شي؟

جواب: د کومې کمپنئ له طرفه چې تاسو ته موټر سائیکل درکړے شوے دے که پرائیویټ کمپني وي او د موټر سائیکل د کور د کارونو د استعمالولو اجازت ئې هم درکړے وي نو هغه استعمالیدے شي، خو که ستاسو سرکاري نوکري ده یا د کمپنئ له طرفه د کور د کار د پاره د استعمالولو اجازت نشته نو څومره چې رواج وي هغه همره استعمالیدے شي، خو دا ډیره مشکله ده چې یوه کمپني داسې اووائي چې ” ستاسو ورور او دوستان هم دا موټر سائیکل استعمالولے شي.“ د کمپنئ موټر سائیکل د کور د کار د پاره استعمالولو کښې څومره رواج دے په دې باره کښې به مفتي صاحب راهنمائي اوکړي.
(په دې موقع باندې مفتي صاحب اوفرمائیل:) بعضې وخت د کمپنئ له طرفه مکمل اجازت وي چې په هر کار کښې ئې استعمالولے شئ بالفرض که په موټر سائیکل باندې زیات کار کول وي نو بیا به هم هغه ته پټرول اچول وي، څومره

چې په ټوله میاشت کښې استعمالوي او که د هر مقصد د پاره ئې استعمالوي وروستو به ورله کمپنۍ هغه همره رقم ورکوي. بهر حال چې څنګه قوانین وي د هغې مطابق به عمل کول وي. (ملفوظاتِ امیر اہل سنّت، 87/7)

سوال: یو سړے سرکاري عُهده لري او د خلقو سره د هغه د ذاتي نوعیت تعلقات جوړ شي او هغه خلق ورله تحفے راوړي نو آیا په دې حالت کښې به تحفے قبلول د رشوت په حکم کښې راځي؟

جواب: که د مخکښې نه ئې تعلقات او د تحفو لین دین وو او وروستو دا په سرکاري نوکرۍ اولګیدو او [او دا حیثیت ورته حاصل شو چې] خلق په هغه کار ویستلے شي، یعني هغه ته د څه قِسمه قهر او تسلط حاصل دے او اوس ئې هم ورسره د مخکښې په شان نارمل لین دین دے نو دا به اوچلیږي. (بہارِ شریعت، 900/2، حصه:12) البته که د دې په ذریعه [په هغه] خپل څه کار ویستل غواړي، نو بیا به د زړې طریقے مطابق کیدونکے د تحفو لین دین هُم په رشوت کښې شمیرلے شي. (بہارِ شریعت، 901/2، حصه:12) هُم دغه شان که د عُهدے په وجه د لین دین سلسله زیاته شوه، یا چې کوم څیز ئې ورکولو د هغې قیمت زیات شو [یعني اوس ګران څیز ورکوي]، [یا] اوس د غټ سائز څیز ورکوي یا د څیز مقدار زیات شو نو دا زیاته حصه رشوت دے. (بہارِ شریعت، 900/2، حصه: 12) خو که دا ګس مالداره شو څکه ئې څیزونه زیات کړل او د خوراکونو قِسمونه ئې زیات کړل نو د دې حکم بیل دے (یعني په اخستو کښې ئې باک نشته). (بہارِ شریعت، 901 900/2، حصه:12) هُم داسې اوس د هغه خصوصي دعوت کول چې که هغه نه وے راغلے نو دعوت به نه کیدو، نو اګر که د هغه په وجه ئې درې څلورو نورو له هم دعوت ورکړو نو بیا هم دا خصوصي دعوت په رشوت کښې داخل دے.

(بہار شریعت، 900/2، 901، حصہ:12) البته مطلقاً چې کوم دعوت وي هغه رشوت نه وي لکه د ماتحت له طرفه د واده دعوت درکړے شو او تاسو هغې له لاړئ. په دې کښې هم که عامو ميلمنو له ساده خوراک ورکړے شو او افسر، نګران يا عُهده لرونکو ته خاص خوراکونه وړاندې کړے شول نو دا خاص خوراکونه به په رشوت کښې حسابيږي. خو څه چې په ټولو خوړلے کيږي که هم هغه په افسر يا نګران هم اوخوړے شي نو بيا رشوت نه دے. (ملفوظات امير اہل سنت، 87/7)

خوږو او محترمو اسلامي وروڼو! څوک چې نوکر ساتي هغه له د نوکر ساتلو او څوک چې نوکري کوي هغه له د نوکرئ کولو د ضروري احکامو علم حاصلول فرض دي. که د خپل حالت مطابق ئې زده نه کړي نو ګنهګار او د وور د عذاب حق دار به وي او د نه زده کولو په وجه بيا بيا په ګناهونو کښې اخته کيدل د دې نه علاوه دي. په دې باره کښې د نورو معلوماتو د پاره د اميرِ اهلسنت رساله "حلال طريقے سے کمانے کے 50 مدنی پھول" او د "بهارِ شريعت" جلد 3 صفحه 104 نه 184 پورې "اِجارہ کا بیان" اولولئ.